

QADIMGI RIMDA TA'LIM-TARBIYA

Eshtemirova Gulsevar

SHDPI 1- BOSQICH TALABASI

Otamurodov Doniyorbek

SHDPI 2- BOSQICH TALABASI

ANNOTATSIYA : Ushbu maqola qadimgi Rimda ta'lim va tarbiyaning asosiy jihatlarini tahlil qiladi. Maqolada Rim ta'lim tizimi, uning tarixiy rivojlanishi, ta'lim shakllari va tarbiya usullari haqida batafsil ma'lumot berilgan. Rim jamiyatida ta'lim asosan ijtimoiy tabaqalarga qarab farqlanib, yuqori sinf bolalari uchun xususiy o'qituvchilar, pastki sinf vakillari uchun esa davlat maktablari mavjud edi.

Kalit so'zlar: Falsafa, Yunon tili, Ijtimoiy tabaqalanish, O'quv dasturlari, Fuqarolik tarbiyasi, Etika.

Kirish: Qadimgi Rimda ta'lim va tarbiya jamiyatning eng muhim jihatlaridan biri bo'lib, u nafaqat ma'naviy va aqliy rivojlanishni, balki fuqarolarning axloqiy me'yorlarga bo'lgan hurmatini ham shakllantirgan. Rim ta'lim tizimi, o'zining murakkabligi va amaliy ahamiyati bilan, o'sha davrning siyosiy va ijtimoiy tuzilishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Rimda ta'lim asosan yuqori tabaqalarga mo'ljallangan bo'lib, bu tizimning o'ziga xos xususiyati shundaki, o'qitish faqat ilmiy bilimlar bilan cheklanmay, balki bolalarni jamiyatda o'z o'rnini topishga, axloqiy qadriyatlarni anglashga ham o'rgatgan. Bu davrda ta'lim ko'pincha xususiy o'qituvchilar tomonidan amalga oshirilgan va turli sohalarida mutaxassislikka yo'naltirilgan edi. Rim jamiyatida oratorlik san'ati, falsafa va mantiq kabi fanlarga katta e'tibor qaratilgan, chunki ular davlat va ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bilimlar deb hisoblangan. Shu bilan birga, Rimda tarbiya va ta'limning asosiy maqsadi faqat intellektual bilimlar berish emas, balki bolalarga kuchli axloqiy asoslar, fuqarolik mas'uliyati va jamiyatda faol o'rin tutish maqsadida tarbiya berish edi. Maqolada qadimgi Rimda ta'lim va tarbiyaning rivojlanishi, uning asosiy yo'nalishlari va ijtimoiy ahamiyati haqida batafsil tahlil qilinadi. Rimliklar ta'limining rivojlanishining batafsil tasviri shveysariyalik tadqiqotchi J. Paroz (oddiy maktab o'qituvchilariga rahbarlik qilish uchun ta'limning umumiy tarixi), nemis olimlari S. Shmidt (Charlz Shmidtning "Pedagogika tarixi", "Dunyo-tarixiy rivojlanish va xalqlarning madaniy hayoti bilan organik aloqada" va T. Zigler "Pedagogika tarixi" asarlari sahifalarida keltirilgan. Ushbu mualliflar tasvirlangan maktab ta'limi rimliklarning umumiy madaniy va ijtimoiy rivojlanishi doirasida (yoki umuman qadimiy) sivilizatsiya ular o'quv kurslarining mazmuniga hissa qo'shgan omillarni aniqladilar, maktab bosqichiga (boshlang'ich, o'rta, yuqori) qarab o'quv jarayonining xususiyatlarini aniqladilar va Rim mutafakkirlarining pedagogik qarashlarini tahlil qildilar. Tarbiya va maorif. qadimgi davrlarda bolalar oilada tarbiyalangan. Miloddan avvalgi 5-asrda ibtidoiy maktablar vujudga kelgan. Bolalar maktabga 7 yoshdan qabul qilinib, 4-5 yil o'qitilgan. Uyda va maktabda lotin, yunon tillari, yozish, o'qish, hisob o'rganilgan. Bolalar dastlab xonadonlarda o'qituvchi yollab o'qitilgan, keyinchalik maktablarda ta'lim berishning yangi tizimi shakllandi. Miloddan avvalgi 2-asrning 60-yillarida grammatika, ritorika maktablari vujudga keldi. Milodiy 1-asrda qizlar uchun grammatika maktablari tashkil topdi. Ritorika maktablarida 13-19 yoshdagi bolalar o'qitildi. Bu maktablar, asosan, notiqlik san'atini o'rgatar edi. Maktablarda huquq, falsafa, tarix, she'riyatdan ta'lim berilar edi. 2-asrdan huquqshunoslik guruhlari tashkil topdi. Imperator Mark Avreliy davrida (2-asr) Afinada oliy maktablar tashkil etildi. Bunday maktablar keyinchalik Rimning g'arbiy viloyatlarida ham

vujudga keddi. Respublika davrida ta'lim xususiy tarzda olib borildi, unga davlat aralashmadi, biroq imperiya davrida u nazorat ostiga olindi. O'qituvchilar davlat xizmatchilari bo'lib, maosh oladigan bo'ldilar. 362-yildan boshlab o'qituvchilarni imperator tasdiqladi. Madaniyati. Rim shahar-davlatdan yirik O'rta dengiz davlatiga aylanguncha murakkab taraqqiyot bosqichlarini bosib o'tdi. Afina, Iskandariya, Pergam va boshqa yunon ilmiy va madaniy markazlar ham shu davlat tarkibiga kirib, etrusk, yunon, shuningdek, ellinizm davri madaniyatlari ta'sirida boyidi. Rim imperiyasining madaniy markazlari Rim, Iskandariya, Pergam, Rodos, Afina, Karfagen, Massiliya edi. Bu shaharlarda kutubxonalar, teatrlar, maktablar mavjud edi. Tabiiy fanlar rivojlanib qator ilmiy asarlar yaratildi. Vitruviyning 10 jildli «Arxitektura to'g'risida»gi kitobi, I asrda Tseks Yuliy Frontonning «Akveduklar to'g'risida» injenerlik asari, Strabonning 17 jildli «Geografiya»si, Pomponiy Melaning «Yer tuzilishi to'g'risida» nomli 3 jildli kitobi, Klavdiy Ptolemeyning «Geografiya bo'yicha yo'riqnoma» nomli 8 jildli asari, Kvintilinning «Notiqni o'qitish» 12 jildli notqlik nazariyasi to'plami, Kolumellani astronomiya bo'yicha «Qishloq xo'jaligi to'g'risida» nomli 12 jildli asarlari fan taraqqiyotining katta yutuqlari edi. I asr o'rtalarida Katta Pliniy (24—79-yillar) o'zining 37 jildli «Tabiatshunoslik» asarini yozdi. Bu asar ensiklopedik mazmunda bo'lib fizika, geografiya, botanika, zoologiya, mineralogiya va boshqa fanlar bo'yicha ma'lumotlar beradi. Fiziolog KJavdiy Galen (129—199-yillar) akusher va pediatr Soran shuhrat qozondilar. Avl Korneliy Tsels «Fanlar» asarida dehqonchilik, ritorika, harbiy ish va tibbiyot to'g'risida turli ma'lumotlarni jamladi.

XULOSA: Qadimgi Rimda ta'lim va tarbiya tizimi jamiyatning rivojlanishida muhim rol o'ynagan. Rimda ta'limning asosiy maqsadi faqat bilim berishdan iborat bo'lmay, balki yoshlarni axloqiy, fuqarolik va ma'naviy jihatdan tarbiyalash ham bo'lgan. Ta'lim tizimi ko'proq yuqori sinf vakillari uchun mo'ljallangan bo'lsa-da, pastki sinf vakillariga ham cheklangan ta'lim imkoniyatlari taqdim etilgan. Oratorlik san'ati, mantiq, falsafa, huquqshunoslik kabi fanlar Rim ta'limining asosiy yo'nalishlari bo'lib, ular jamiyatda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bilimlar deb hisoblangan. Rimda ta'limning amaliy jihatlari va axloqiy qadriyatlari fuqarolik mas'uliyati, adolat, qat'iyatlilik kabi tamoyillarga asoslangan edi. Bu tamoyillar nafaqat individual rivojlanish, balki butun jamiyatning taraqqiyotiga xizmat qilgan. Shuningdek, Rimda o'qituvchilar, metodlar va o'quv dasturlari jamiyatning ijtimoiy tuzilishiga mos ravishda shakllangan. Qadimgi Rimda ta'lim tizimi va tarbiya orqali yoshlarni jamiyatga foydali, axloqiy nuqtai nazardan mustahkam va madaniyatli fuqarolar sifatida tarbiyalashga intilish, uning bugungi ta'lim tizimiga ta'sirini ko'rsatadi. Rim madaniyatining o'ziga xosligi va uning ta'lim tizimi bugungi kunda ham o'rganilishga, qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Bu davrda ta'lim va tarbiyaning jamiyatdagi o'rni va uning tarixi nafaqat qadimgi Rim, balki butun dunyo madaniyati uchun katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. ABDUJABBOR KABIROV. QADIMGI SHARQ TARIXI TOSHKENT 2016
2. RAJABOV RAVSHAN JAHON TARIXI 1 QISM .RAJABOV RAVSHAN TOSHKENT YANGI ASR AVLODI.
3. F.BOYNAZAROV QADIMGI DUNYO TARIXI.TOSHKENT 2002.
4. VSEVOLOD AVDIYEV QADIMGI SHARQ TARIXI TOSHKENT 1964.
5. ANATOLIY SAGDULLAYEV QADIMGI SHARQ TARIXI.

6. Begaliyev, N., Xumoyun, A., & Shahlo, S. (2024). RTA OSIYO GIDROTEXNIKA INSHOOTLAR TARIXI SARDOBA VA KORIZLAR MISOLIDA. UNIVERSAL JOURNAL OF LAW, FINANCE AND APPLIED SCIENCES, 2(9), 57-62.
7. Бегалиев, Н. (2024). БУХОРО–ҚАРИШИ САВДО ЙЎЛИДА ЖОЙЛАШГАН САРДОБАЛАР. Science and innovation, 3(Special Issue 3), 141-144.
8. Begaliyev, N. X. (2022). ETNOLOGIK TADQIQOTLARDA TERMINOLOGIYA MUAMMOSI. Oriental Journal of Social Sciences, 2(2), 69-72.
9. Otamurodov, D. (2024). IMOM BUXORIY - BUYUK MUHADDIS ALLOMA. YANGI O‘ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
10. Sobit, K. (2023). THE LAUNCH OF SPIRITUAL AND EDUCATIONAL EVENTS IN THE NEIGHBORHOODS OF SHAHRISABZ CITY. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 6(1), 398-401.
11. Sunnatovich, Q. I., & Sobit, K. (2023). VARGANZA QISHLOG‘IDAN TOPILGAN YODGORLIKLAR TARIXI (I-XV ASRLAR). JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING, 2(9), 33-35.
12. Bobokulovna, Q. F. (2024). RESPUBLIKA “TADBIRKOR AYOL” UYUSHMASINING AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOLANTIRISHDAGI ROLI. TADQIQOTLAR. UZ, 35(1), 111-113.
13. Qanoatova, F. (2024). TURIZM RESURLARINI SHAKLLANTIRISHDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINING AHAMIYATI. YANGI O ‘ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
14. Tolibov, N. (2024). EKOTURIZM SOHASIDA TARIXIY JOYLAR VA OBIDALARNING AHAMIYATI. YANGI O ‘ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
15. Nurillaevich O. B. et al. Factors Of The Formation Of Ecological Culture In The Education And Training System //Journal of Pharmaceutical Negative Results. – 2022. – C. 984-989.
16. Aralovna O. G. et al. Ecological globalization and its social place in the globalization system of processes //Journal of Survey in Fisheries Sciences. – 2023. – T. 10. – №. 1S. – C. 5000-5006.
17. Ayonovna A. S. The Need for the Formation of Environmental Education and Upbringing in Young People in the Conditions of Environmental Globalization //Global Scientific Review. – 2023. – T. 13. – C. 7-10.
18. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o‘g‘li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ‘ //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
19. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o‘g‘li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ‘ //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
20. Otamurodov, D. (2024). IMOM BUXORIY - BUYUK MUHADDIS ALLOMA. YANGI O‘ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).